

Motståndets globalisering

Stellan Vinthagen, Institutionen för freds- och utvecklingsforskning, Göteborgs Universitet.

stellan.vinthagen@padrigu.gu.se

(Artikel som publicerats 2002 i *Vad hände med Sverige i Göteborg?*, sid 240-263, Ordfront Förlag, redaktörer Mikael Löfgren och Masoud Vatankhah)

Den förändring av vår värld som kallas »globalisering« har så ojämlika konsekvenser att den tvingar fram en rad olika sociopolitiska reaktioner: dels försök att stoppa globaliseringen (»antiglobalisering«), dels försök att påverka den (»globaliseringskritik«). Den nya världsordningen, präglad av nyliberal ekonomisk globalisering, främjar därmed samtidigt (ofrivilligt) en globalisering av motståndet. Här kan man skilja mellan offensiva projekt (»en annan globalisering «) och defensiva reaktioner (»protektionism«). Det finns protektionistiska rörelser både till höger och vänster, de som är lokala, nationella eller regionala. Vanligen handlar det om att söka nationalstatliga skydd mot de destruktiva effekterna av en ekonomisk liberalisering. Här finner vi exempelvis den amerikanska fackföreningsrörelsen som var med i Seattle och argumenterade för skydd av »amerikanska arbetare«. Defensiva drag i den globaliseringskritiska rörelsen kan utnyttjas av en nyliberal propaganda, och i det nyliberala försvaret av rådande globala maktrelationer blandas antiglobalisering och globaliseringskritik samman, vilket misskrediterar den växande globala rättviserörelsen.

Men en verklig antiglobalisering finns någon annanstans. Här handlar det om rörelser som betonar försvaret mot globaliseringen så starkt att de vill resa ointagliga kulturella, etniska, ekonomiska eller politiska fästningar. Här finner vi exempelvis europeisk nynazism (som bränner ned flyktingförläggningar och attackerar homosexuella), kristna högerfundamentalister i USA (som upprättar nya renrasiga samhällen med egen milis till skydd för sina patriarkala familjevärderingar), hinduistisk nationalism (vars fundamentalistgrupper bränner ned muslimska moskéer och försöker skapa ett hinduistiskt homogent Indien) och muslimska fundamentalister (till exempel talibanerna i Afghanistan).

Protesterna i exempelvis Seattle och Göteborg är däremot en del av den globaliseringskritiska rörelsen vars projekt i huvudsak är offensivt, en del av en annan globalisering. Denna rörelse av rörelser strävar efter globalisering av mänskliga rättigheter, rättvis handel, demokrati, heterogenitet eller andra grundläggande värden. De arbetar för »en värld med plats för flera världar«.

Den globaliseringskritiska rörelsen består av en bred flora av skilda rörelsekulturer som klarar av att samarbeta till den grad att de åstadkommer regelbundna globala mobiliseringar mot multilaterala regimer. Tusentals smågrupper, informella nätverk, folkrörelser och byråkratiska internationella organisationer samverkar. Här finns allianser mellan gamla och nya rörelser, mellan massrörelser i syd och professionella lobbyorganisationer i nord. Hur är det möjligt?

Rent praktiskt har det globala rörelsesamarbetet möjliggjorts genom bättre och billigare kommunikationer och transporter. Organisatoriskt-ideologiskt har samarbetet kommit till stånd tack vare informella rörelsenätverk som kombinerar politisk minimalism (»heterogeneity«) och metod-maximalism (»diversity of tactics«).

Den politiska minimalismen betyder att de inblandade rörelserna respekterar varandras egenart till den grad att de nöjer sig med att uttrycka »många Ja och ett Nej«. Man är eniga om att de multilaterala institutionerna – WTO, IMF och Världsbanken – inte gör ett tillräckligt bra jobb. Men redan i frågan om man skall reformera eller avskaffa dessa regimer råder oenighet. Skuldavskrivning för de fattigaste länderna och något slag av global skatt på finansiella spekulationer tycks växa fram som delar av denna minsta gemensamma nämnare för rörelserna.

Det nya är inte att rörelserna förespråkar olika politik och ändå samarbetar. Det unika är omfattningen av globala allianser och att mångfalden som sådan hyllas. En vanlig kritik är att rörelsen är »splittrad« och »motsägelsefull«. Naomi Klein parerar den med orden: »Ja, vi finns överallt!« Det som normalt ses som en svaghet, betraktas alltså som en styrka.

Den andra principen – metod-maximalismen – är också uttryck för mångfalden. Här använder rörelsen beteckningen »diversity of tactics«. Det handlar om ett bejakande av rörelsekulturens olika traditioner av metoder och strategier för social förändring.

De rörelser som är professionella lobbyorganisatörer får lov att klä sig i kostym och jaga regimernas delegater med grälla fyrfärgsbroschyrer och faktarapporter. De som är skickliga på att mobilisera stora lagliga demonstrationer får göra det. De som har tillgång till alternativa forskare och experter som kan presentera kritik mot världsordningen tillåts att organisera sina seminarier. De som med dramatisk kreativitet och humor kan organisera spektakulära småaktioner eller massiv civil olydnad får göra det.

Och de rörelser som tror på att visa sin aggressivitet mot systemets orättvisor och tar sig rätten att organisera upplopp och försvarsbarrikader får lov att föra sin kamp. I denna metod-maximalistiska anda finns en grundläggande idé om att respektera varandras syn på vilka metoder som är legitima, nödvändiga eller effektiva – samtidigt som en laddad diskussion ständigt pågår om gränserna för metoder och möjliga allianser.

Under ett konfliktladdat möte inom Reclaim the Street i England – då en gatufest i London mot kapitalismen blivit ett upplopp – menade merparten av rörelseorganisatörerna att det var fel att kritisera aktivister inom den egna rörelsen, även om de använde våld, eftersom de ju »trodde på sin metod«. Spänningen mellan metodtraditionerna gör att rörelseallianser som officiellt kallar till och försöker organisera fredliga massprotester under ett toppmöte samtidigt ger utrymme – frivilligt eller motvilligt – åt dem som är beredda/inställda på upploppskamp.

I Prag år 2000 under protesterna mot Världsbanken fanns en inofficiell hänvisning till det »blå« demonstrationståget för den som ville protestera mer militant. Det »gula« demonstrationståget riktade sig till dem som ville använda fysiskt icke-våld och pressa sig genom polisens avspärrning. De som ville protestera på ett mer teatralt och fantasifullt sätt kunde gå med det »rosa« demonstrationståget. Dessa färger verkar numera etablerade och man talar om en regnbågsallians som består av olika »block«.

En global konfrontationskedja har bildats som sammanbinder en rad stadsnamn: Seattle, Washington, Prag, Nice, Quebec, Göteborg, Genua och Bryssel. Konfrontationerna har det gemensamt att de är samlingspunkter för de olika globala aktörerna: multilaterala regimer, globala massmedia, globala rörelsenätverk och transnationella företags lobbyorganisationer. Det är symboliska konfrontationer inför en global publik. Här har en arena skapats för en politisk kamp mellan globaliseringens olika krafter. Den symboliska kampen på den globala arenan uttrycker en vardaglig kamp som i sin mångfald sker lokalt där kapitalkrafterna, statsapparaterna och rörelserna kämpar med/mot varandra.

Det är inte lätt att se sambanden mellan kvinnokooperativens mikrokreditorganisationer i Bangladesh, spridda lokala bojkotter mot multinationella företags produkter, bankanställdas strejk mot nedskärningar i Delhi och de autonoma vänsteraktivisternas husockupationer i Berlin. De utgör alla ett slags vardagskamp för överlevnad och värdighet, men har så skilda fokus och motivering att de ter sig eller verkligen är splittrade. Här ser vi rörelser baserade i skilda lokala kontexter, med olika klassbas, ideologiska formationer och kulturella livsformer. De kommer alltså från skilda platser i det globala, men samtidigt tar sig politiken nya former. Då globaliseringen dels innebär att nationalstatens suveränitet undermineras, dels att världskapitalismen i sin nya flexibla nätverksform allt mer formar våra individuella behov och livsformer – är politikens plats inte längre reserverad för nationalstatens parlament. De nya sociala rörelserna, vilka uppkommer samtidigt med globaliseringen under 1970-talet, gör politiken både global och personlig. Om du bär märkeskläder från företag som använder barnarbetare, om du äter lokalt/ekologiskt odlad mat, vem som diskar hemma eller hur du identifierar dig sexuellt – detta är numera politiska frågor, på ett personligt sätt och samtidigt kopplat till globala relationer. Det innebär inte att nationalstatens politik kommer att försvinna, däremot har den redan upphört att vara politikens monopolområde. De nya rörelserna uttrycker genom sin heterogena och globala politisering av individers livsformer en *politisk maximalism*, på lokal nivå. När allt är politik och dessutom på olika sätt från plats till plats, uppstår en svårighet att förena kampen.

Men på den globala arenan kan kampen – tack vare politisk minimalism och metod-maximalism – förenklat framställas som en kamp mellan »det onda« (eliters dominans och profithunger) och

»det goda« (mångfaldens behov och mänskliga rättigheter för alla). Den symboliska kampen på den globala arenan artikulerar alltså nya gemenskaper och nya skillnader, en ny politisk gränsdragning. Genom tillfälliga allianser kring minsta gemensamma nämnare där just mångfalden står i centrum, görs global politik möjlig.

Denna symbolkamp fyller sin funktion som mobilisering för den lokala vardagskampen, och omvänt. Allt beror på hur väl de globala aktörerna använder sitt utrymme på arenan. Om de olika nivåerna förstärker varandra kan rörelsen bli så stark att den globala arenan även blir platsen för bildandet av nya politiska allianser mellan sociala grupperingar som gemensamt kan förändra världsordningen. Det kräver en enighet som de multilaterala regimerna naturligtvis fruktar. Därför bjuder de upp vissa reformorienterade frivilligorganisationer till dans med löften om systemkorrigeringar.

Rörelsens sammanstrålning på den globala arenan ter sig som ett slags politisk marknad. Rörelserna låter sina olika metoder och ideologier samsas på samma fysiska plats (»marknadstorg«), där tusentals aktivister/nyfikna (»kunder «) rör sig runt bland olika möten/protester (»försäljningsstånden «). Konkurrens råder: olika metoder/strategier (»varor«) provas samtidigt och saluförs av rörelserepresentanter (»försäljare«), och frågan lämnas öppen vilken som kommer att ge bäst politiskt resultat (»vinst«).

Arenan blir genom aktörernas ageranden inför massmedia samtidigt ett globalt mediarum (elektroniskt massmediarum). Massmedia bestämmer inte vad aktörerna kan framföra, men tillhandahåller en struktur för hur framförandet kan bli synligt och hörbart. Dramatiken i aktörernas olika positioner poängteras, konflikter framhävs och personifiering sker på bekostnad av resonemang. På detta sätt dramatiseras politiken.

Massmedias intresse för globaliseringskritikernas protester har ökat efter Seattle, då rörelserna påstår sig ha stoppat WTO-mötet, en av de allra mäktigaste globala ekonomiska institutionerna. För rörelserna är en övertygande berättelse om framgång central för möjligheten att mobilisera nya aktioner. »Seattle-myten« har blivit så stark att protesterna i Prag uttryckligen syftade till att föra Seattle till Europa, att göra det en gång till. Trots misslyckandet i Prag (som rörelserna

hävdar var en halv framgång genom att toppmötets sista dag inställdes) lever myten vidare och fortsätter att mobilisera. Att genom folkliga protester helt stoppa ett toppmöte för en multilateral regim är ett tydligt sätt att visa att regimen inte har legitimitet. Dramatiken vid toppmöten är alltså inte bara teatral, hur färgrika eller kreativa protesterna än må vara. Den är inte heller en ren mediakonstruktion. Ytterst beror dramatiken på att en verklig maktkamp utkämpas mellan olika intressen. På ett grundläggande plan kretsar kampen kring regimernas legitimitet hos berörda befolkningar. Vi ser därmed på denna globala arena en kamp *inom* globaliseringen, där olika aktörer främjar olika intressen.

Rörelsernas kritik mot media, som del av den ekonomiska globaliseringen de i teorin skall granska, har lett till en växande sektor av alternativa rörelsemedia. Tack vare den nya billiga och effektiva informationstekniken har rörelserna en rad egna dagliga nyhetskanaler, exempelvis Independent Media Center (www.indymedia.org) och Oneworld (www.oneworld.net). Informationsteknikens mobiltelefoner, videokameror och datorer integreras med organiseringen av politiska aktioner till den grad att den globaliseringskritiska rörelsen även går att förstå som en mediapolitisk rörelses kritik av en kommersiell kulturdominans. Vi ser ett gryende virtuellt »online-vi« som i sin globalt samordnade realpolitik utmanar definitionsrätten av världen.

Dramakampen på toppmöten

Uppropet på Internet för en protestaktion mot WTO-mötet i Seattle 1999 undertecknades av 1 500 organisationer, av stora massrörelser och små tillfälliga aktionsgrupper av olika slag världen över. Omkring 50 000 personer deltog sedan under demonstrationerna. Sedan dess utspelas en rad olika typer av politisk dramatik samtidigt på den globala arenan. Jag tycker mig kunna urskilja tre slags dramer.

Det första är majoritetsdramat. Det handlar om att fysiskt gestalta en betydelsefull opinion i stora demonstrationer, i vilka representanter för sociala grupper och organisationer deltar. Där är det viktigt att visa sitt respektabla sociala ansikte, det vill säga att inte använda maskering. Detta politiska drama kommer ur den liberala/socialistiska opinionstraditionen som via de klassiska

sociala rörelserna mobiliserade opinioner i en politisk aktionsform som tidigare i historien var okänd: demonstrationen. Här återfinns etablerade rörelser som kyrkor, fackförbund och politiska partier, men även nyare rörelser och NGO:s. Denna dramaform åskådliggör för de politiska eliterna att om de inte lyssnar på kritiken så riskerar de att förlora nästa val eller undergräva politikens legitimitet. Dramaformen är systemkorrigerande. Genom att påpeka felaktigheter och föreslå reformer bidrar man till att systemet kan fungera bättre. Ett typfall är den amerikanska fackföreningsrörelsens medverkan i Seattledemonstrationerna, där de av president Clinton krävde reformerade arbetsvillkor.

Den andra typen är karnevals-dramat. I detta försöker rörelser gestalta hur en annan värld skulle kunna vara möjlig, genom utopiska iscensättningar, fredliga former för massiv civil olydnad och subversiva lekar med roller och definitioner av maktrelationer. Man tar fasta på den fantasifullhet och det drama som fanns i den medeltida karnevalstraditionen, när låg blev hög och hög blev låg, när folket gycklade med makten och det heliga, när tabun och normer överskreds. Det är en dramaform där masker och kostymklädsel är centrala, men inte för att dölja vem man är utan för att lekfullt bli någon annan och därigenom åskådliggöra möjligheten av en annan värld. Här finner vi de rörelser som övar rollspel och agerar med hjälp av gatuteater, reklamförvrängning (*adbusting*) och dramatiska punktaktioner. De går på styltor, klär ut sig till sagofigurer, blåser i visselpipor, dansar till sambamusik, rullar fram pansarvagnar i rosamålat trä mot polisens kravallstaket, dukar upp en picknick framför avspärningar eller bär djurkostymer när de sittande blockerar vägar.

Karnevals-dramat vänder sig mindre till eliten än till det mellan- och bottenkikt i samhället som, om de bestämde sig och agerade tillsammans, faktiskt skulle kunna göra världen annorlunda. Dramaformen är utopiskt revolutionär, ett praktiskt visualiserande av inspirerande exempel på hur det skulle kunna vara. Man söker en systemförändring och ifrågasätter den rådande världsordningen. Dessa delar av rörelserna är inte speciellt lämpade som samtalspartner med pragmatiska politiker, men dramaformen utesluter inte att vissa är villiga att förhandla med eliter. Denna dramaform har en historisk koppling till den ickevåldstradition som utvecklats från den indiska befrielse-rörelsen. Den grundläggande tanken bygger på att en maktfullkomlig elit inte kan

regera ett folk som har bestämt sig för att följa sina egna lagar trots hot om bestraffning och löfte om belöning.

Den tredje typen av politiskt rörelsedrama har historiska rötter i en annan politisk idétradition, den antiauktoritära tankeströmning som kan spåras till studentrevolten 1968 men även till anarkismen i spanska inbördeskriget och 1800-talets Europa. Idag vidareförs denna tradition i Europa av den autonoma rörelsen, som tog form i samband med husockupationer under 1980-talet. Detta senmoderna rörelsedrama är ett David–Goliat-drama (eller »krigsdrama«) där maktens orättvisa och vår förmåga att försvara oss mot det till synes överlägsna gestaltas. Här är masken och annan skyddande klädsel central i syfte att skydda sin sociala identitet från maktens repression. Masken skapar en anonymitet i det »svarta block« som bildas. Aktivisterna blir så anonyma att ingen egentligen kan säga vem den andre är som står bredvid i demonstrationen eller under ett upplopp. Vem som helst kan delta och ändå ha sin identitet skyddad. Stenkastaren bredvid kan vara din granne, kollega eller föreningskamrat. På så sätt passar det svarta blocket den politiska marknaden mycket väl. En aktiv rörelsedeltagare kan hinna vara med på ett seminarium, en stor laglig demonstration och en gatuteater för att sedan på kvällen delta i upplopp. En konsumtion av alla dramerna på samma dag är alltså möjlig för en och samma aktivist.

Genom att använda masker, gatstenar, trädgrenar, flaskor med bensin och andra tillhyggen från stadens eller hemmets normala liv uttrycker David–Goliat-dramat ett vardagens motstånd och ett förbannat inget-mer-skitsnack-civilsamhälle som fått nog, som vill sätta en gräns, som inte vill ha mer lögnar. Slagorden säger detta tydligt nog: Enough is Enough! – Eat the Rich! – Var realistisk, kräv allt nu genast! Här uttrycks motsatsen till karnevalens utopi, en urban kravalldystopi. Men man har inte gett upp för det, minst av allt, istället ses aktionen som revolutionär i sig själv. »Direkt aktion«, att agera utan ombud (läs: politiker) är ledordet. »Hellre en misslyckad aktion än att somna framför tv:n«, är attityden. Man försöker inte övertyga genom att stå för något positivt alternativ. Snarare ser man sig som det enda hoppet i kampen mot ett system, där elitintressen duperar till samarbetsanda och kompromisser. Men det går inte att komma överens med ett i grunden kryptofascistiskt systems olika former av förtryck: kapitalism, sexism, homofobi och rasism. Krigsdramat försöker åstadkomma en systemreträtt eller, om man

lyckas mobilisera tillräckligt stora massor, en systemkollaps. Om systemet tvingas dra sig tillbaka åstadkoms sociala eller geografiska frizoner där nya antiauktoritära livsformer kan utvecklas («autonomi»). Våldet i motståndsfasen är i grunden defensivt då man enbart försvarar sig själv, sina direkta aktioner och sina erövrade zoner. Men den samlade strategin inom den autonoma rörelsen leder förr eller senare till våldsamma konfrontationer med polisen.

Här har jag renodlat den globala arenans tre dramatyper som i praktiken förekommer i blandformer. De samverkar i en bemärkelse, i en annan är de i konflikt. Samverkan innebär att majoriteten ger trovärdighet till karnevalens utopiska agerande och att de militanta David-aktörerna inte framstår som marginella i hägnet av stora demonstrationer. Karnevalen ger majoriteten en aura av radikalism. David-militansen framställer de andra dramerna i mer fördelaktig dager, majoriteten blir attraktiv som samtalspartner och karnevalen framträder som mindre extrem. Det är militansen hos David som lockar medierna till konfrontationerna, samtidigt som mediabilderna framställer konfrontationerna som just våldsamma vilket stör den dramaturgi som majoriteten och karnevalen vill framskapa.

Som en organisatör av majoritetsdramat sade i en intervju: »När 30 000 demonstrerade i Köln mot G8-mötet var media knappt intresserade alls, men när 12 000 demonstrerade i Prag mot IMF/Världsbanken och ett par hundra kastade sten och brände bilar startade den globaliseringskritiska debatten i svensk media.«

Men i grunden finns vitt skilda omvärldsuppfattningar och politiska riktningar bakom dramerna: majoriteten är systembevarande och reformistisk, karnevalen är radikal och pacifistisk medan David är beredd att använda våld i sin revolutionära antisystem-kamp.

I praktiken uppstår hybrider. Det första exemplet är en kombination av karnevalen och David. I samband med konfrontationerna med IMF och Världsbanken i Prag synliggjordes de Vita Overallerna, skyddsdräktsklädda aktivister som i grupp försökte utgöra en murbräcka som kunde ta sig igenom polisens avspärningar utan att bli sönderslagna och utan att själva använda våld. Utrustade med hockeyhjälm, skumgummiskydd, bildäck och annat skydd mot polisens batonger består styrkan i antalet som pressar på mot de avspärningar som avskärmar eliten.

Initiativtagarna till aktionsmetoden utgör en utbrytning ur den autonoma rörelsen i Italien. Deras metod är »fysiskt icke-våld«. Man tar avstånd både från karnevalens skyddslöshet mot polisens våld och från Davids stenkastning, påkar och bensinbomber. Under aktionerna innebär skyddsutrustningen att man liksom David är anonym, men talespersoner framträder öppet med namn och omaskerat ansikte för en dialog. Här ser vi alltså ett drama som verkligen uttrycker en gränsutmaning, både mot eliten och mot renodlade politiska idétraditioner som karnevalen och David.

Den andra varianten är en kombination av majoriteten och karnevalen. Den konfrontativa dialogen lanserades av Attac i samband med protesterna mot EU-toppmötet i Göteborg. Tanken är att liksom majoritetsdramat vända sig till eliten i dialog men liksom karnevalen söka möjligheter att undergräva etablerade definitioner. Dialogen syftar till att synliggöra skillnader och maktrelationer för att mobilisera nya allianser och nytt motstånd. Tanken är inte att dialogen skall leda till överenskommelser med eliten, som i majoritetsdramat, men inte heller, som i Davids kamp mot Goliat, genom konfrontativa aktioner utmana elitens makt och våldsmonopol. I stället skall den konfrontativa dialogen övertyga andra – alternativa eliter och andra kritiska rörelser – om nödvändigheten av social förändring. Genom paneldebatter mellan EU-politiker och rörelserna, förmedlade via tv-monitorer på stan, försökte man synliggöra meningsskiljaktigheter och gemensamma intressen.

Göteborg och våldspolitik: ett vägska för rörelsen?

I Seattle var den globaliseringskritiska rörelsens konfrontation med de globala regimerna huvudsakligen en kombination av majoritetsdrama och karnevals-drama. Det fanns inslag av upplopp och stenkastning, men mycket marginellt och då på andra platser än där majoritetens karneval pågick. I Göteborg såg vi en kombination mellan majoritetsdrama och David–Goliat-drama. Här fanns i praktiken inget karnevals-drama alls. En marginaliserad organisation – Icke-våldsnätverket – lyckades aldrig få gehör hos de stora organisationerna för nödvändigheten av massiv civil olydnad eller hos de autonoma för nödvändigheten av ickevåldslig konfrontation. De som skapade upplopp i Göteborg utgjorde inte mer än en procent av de cirka 25 000

deltagarna, men de lyckades agera på samma plats och i samband med de stora fredliga demonstrationerna.

Efter händelserna i Göteborg har den svenska debatten gått från att handla om globaliseringen till att handla om våld och protestkontroll. De första månaderna berörde diskussionen enbart demonstranternas våld, på senare tid har den också innefattat polisens. Upprördheten över demonstranternas våldsmetoder har tveklöst en bred förankring i den allmänna opinionen. Efter att polisen för första gången sedan Ådalen skjuter ned demonstranter i Sverige upprörs inte människor av beskjutningen, utan av stenkastningen.

Prag var i stort sett lika våldsamt som Göteborg, Genua ännu våldsammare. Efter terrorattacken mot World Trade Center och Pentagon den 11 september har det politiska våldet kommit i fokus. I samband med stiftandet av nya antiterroristlagar har man pekat på våldet inom den globaliseringskritiska rörelsen och namngett ett antal deltagande organisationer som exempelvis Reclaim the Street. En av organisatörerna i Genua säger i en intervju att hon »ångrar bara en sak« – att inga egna utbildade rörelsevakter fanns som kunde hindra upploppen.

Efter Genua har en diskussion förts inom den globaliseringskritiska rörelsen – bland annat på ett internationellt möte i Oslo – om att söka andra vägar än mobiliseringar vid toppmöten. Efter protesterna i Quebec visade en förfrågan till de deltagande organisationerna att mångfald fler skulle ha deltagit om våldet från polisen och demonstranter hade kunnat förhindras. Risken finns att den globaliseringskritiska rörelsen, som ju är en skör allians mellan flera rörelser, kommer att falla sönder. Det finns alltså anledning att fundera över hur våldet från en minoritet (polisen och autonoma) har skaffat sig en sådan förödande dominans och hur en fredlig masskonfrontation skulle kunna genomföras.

Situationen i Göteborg blev så våldsam på grund av tre aktörer med vissa sammanfallande intressen och beteenden som hakar i varandra. Det handlar om en ohelig allians mellan aktörer som egentligen har helt skilda uppgifter, men som tillsammans skapar en självförstärkande dynamik, en våldsspiral som stjälar utrymme från andra aktörer, undergräver den offentliga

diskussionens demokratiska potential och vardagskommunikationens möjligheter till förståelse och rörelsemobilisering.

De tre aktörerna är massmedia, polisen och det svarta blocket. Massmedia söker som sagt dramatik och det finns knappast något mer dramatiskt än våld mot person på öppen gata i direktsändning. Nyhetsmedia har dock problem med att framställa den omvärldsanalys som motiverar de autonoma att använda våld. Istället faller man in i en förenklad dramatik som skildrar ligisten/revolutionären i konflikt med ordningsbeskyddaren/övermakten. När kombattanternas roller väl förenklats kan media ägna sig åt ett omfattande detaljgrävande. Men då handlar det om aktörernas kampstrategi eller olika taktiska manövrar, inte deras plats i världssystemet. Därför pendlar mediadrevet, i en absurd variant av objektiv journalistik, mellan att demonisera aktivister och att angripa polisen för inkompetens och övervåld.

Det svarta blocket är intresserat av att framställa sig självt som ett hot mot det rådande systemet samtidigt som deras förakt mot kapitalistiska massmedia gör att de vägrar ge intervjuer och inte för ett ögonblick förväntar sig »god press«. Istället söker de autonoma en dialog med och legitimering av sitt försvars/revoltvåld i de egna och andra kritiska rörelsers olika media.

Polisen är i behov av god press och har därför organiserade presskonferenser och presskontakter, vilket ger massmedia åtminstone ena partens autentiska berättelser från dramat. Polisen åtnjuter till skillnad från de autonoma en trovärdighet och kan därför (o)medvetet sprida misstankar och rykten om granatkastare, bomber och beväpnade terrorister. Dessa rykten fungerar som sanningar eftersom de är mycket svåra att motbevisa för den som inte har tillgång till samma information. I efterhand är inte heller medias intresse lika stort för detaljer i komplicerade förundersökningar. Polisens agerande är dock riskfyllt eftersom uppenbara lögnar eller grova misstag kan leda till att syndabockar utses eller att ordningsmaktens trovärdighet undergrävs.

Polisen och det svarta blocket (pådrivna av medias intresse för kampens alla detaljer) har ömsesidiga fiendebilder och provokationer anpassade till varandra. Polisen kallar de autonoma för »ligister«, »huliganer« och »slynglar«, de autonoma kallar polisen »svin« och »fascister«. Polisen ser de autonoma som politiskt omotiverade bråkstakar, jämförbara med fotbollshuliganer.

De autonoma ser polisen som våldsbenägna försvarare av det förtryckande system de bekämpar. Poliserna har skyddsutrustning som får dem att likna Stjärnornas krig-soldater, bildar murar som avspärrning, rusar fram i marschformation, slår med batongerna på sina sköldar och använder högteknologisk utrustning. För fotbollshuliganer, som vill slåss med det andra lagets supportrar, fungerar polisens agerande avskräckande. Direktkonfrontation är något de i det längsta undviker.

För de autonoma däremot framstår situationen helt annorlunda. Polisens agerande är djupt provocerande eftersom deras maktspråk framhäver deras roll som maktens brutala lakejer. Polisens närvaro, vid en mötesplats för rörelserna eller på en avspärrad tvärgata, framkallar istället bisvärmar av svartklädda. De dras till polisen och polisen till dem och gemensamt samlas de kring toppmötets lokaler eller de transnationella företagens affärsgator. När väl bisvärmens stick lockat iväg grupper av poliser i jakt på några autonoma, kan andra attackera från ett annat håll och kanske lyckas demolera några polisbilar eller orsaka splittring i polisens försvarslinjer.

Även polisens agerande passar ihop med de autonomas beteende. Dess uppgift är att upprätthålla ordningen, skydda egendom och liv, se till att toppmötet kan fortlöpa utan störningar. När anonyma grupper rör sig bland majoritetens demonstrationer, eller när det svarta blocket försöker ta sig igenom en avspärrning provoceras/tvingas polisen till ingripande. Om polisen trots detta håller sig passiv och behåller sina avspärrningar med hjälp av materiella hinder (som när de Vita Overallerna i den gula demonstrationen i Prag försökte ta sig igenom trots att det stod pansarvagnar på den avspärrade bron) är »ekonomiska sabotage« mot multinationella företag (vandalisering av butiker och banker i centrala Prag och på Avenyn i Göteborg) en osviklig provokation.

När polisen väl har attackerat de autonoma har dessa fått legitimitet för sitt eget försvarsvåld. I det autonoma perspektivet blir polisens ordningsframtvingande ingripande en attack på deras försök att utföra en legitim direkt aktion mot systemet. Varje upplopp blir därmed polisens fel, varje våldsanvändning från de autonoma själva blir ett försvar för radikal kritik av systemet. Det är väsentligt att notera det faktum (vilket sällan görs i mainstream-media) att de autonoma varken i Göteborg eller Prag använde pistoler eller handgranater. Eftersom det inte är svårt att skaffa vapen måste detta ses som en medveten strategi.

Jag menar att de autonoma försöker ge en bild av (och legitimitet åt) sitt våld som något man tillgriper i självförsvar. De använder enkla våldsmedel och väntar tills de blir angripna eller stoppade. Då de bara försöker ta sig fram till toppmötet (men spärras av polisen) och förstör storkapitalets egendom (men drivs bort av polisen), så kan de framställa polisens agerande som angrepp på deras militanta politik, inte på den politiska metoden. Och eftersom de autonoma genom sin anonymitet – utan huva är de som vilka fredliga demonstranter som helst – kan röra sig inom majoritetens karneval leder ovillkorligen polisens ingripanden till att även fredliga demonstranter drabbas av övergrepp av olika slag. De autonoma använder informella nätverk av självständiga gruppers spontana initiativ, inte formella och hierarkiska beslut och planering. Därmed finns inga ledare att ställa till svars, varje upplopp blir både ett spontant svar (ej beslutat av en ledningsorganisation) och ett effektivt motstånd (genom anonyma gruppers improvisationer kring taktiker som är välkända i rörelsen). En gatutaktisk motståndsrepertoar improviseras fram likt en jazzorkesters samordning via instrumentkunskap, kommunikation och initiativtagares teman. Därmed framstår de autonomas självförsvar som än mer befogat för andra demonstranter och en framtida mobilisering av folkliga upplopp blir möjlig.

De tre aktörerna, media, polis, de autonoma, har ytterligare en egenskap gemensam: själv rättfärdigheten. I massmedia finns knappt någon självkritisk diskussion kring mediamakt, medias globala roll eller hur media har utnyttjats av både polisen och de autonoma. Polisen ser på ett motsvarande sätt sin insats som »lyckad« och uttryck för »full kontroll«, med den enda reservationen att det kanske uppstod individuella misstag på grund av stress och det hot som huliganerna utgjorde. De autonoma deklarerade vid en unik presskonferens i Stockholm att de »inte ångrar något«, att de endast försvarade sig mot polisen och att man i en kamp mot makten måste acceptera att människor kanske dör...

I journalisten Erik Wijks intervjusamling, *Göteborgskravallerna*, framstår det tydligt att det inte enbart är de autonoma själva som betraktar det som i grunden polisens fel att upplopp uppstod och att demonstranter använde våld. Varje kastad sten förklaras med polisens agerande. Dessutom visar svenska professionella politiker en total oförståelse för hur de som själva »är« demokratin kan bli utsatta för aggressivitet. Hatet är obegripligt för dessa politiker som ser

samförståndspolitiken ur ett nationellt perspektiv, de reducerar därför motståndshandlingarna till en fråga om »politiskt omedvetna bråkmakare«.

Självrättfärdigheten är alltså inte bara gemensam för de tre huvudaktörerna i våldsdynamiken utan omfattar även stora delar av de andra demonstranterna och politikerna. Därmed skapas låsningar och nidbilder som försvårar en nödvändig demokratisk utveckling och seriös dialog.

Det riktigt obehagliga är att det endast är marknadsfundamentalisterna som tjänar på denna våldsspiral. Våldet hamnar i fokus och en allmän opinion tar kraftfullt avstånd från demonstranternas våld. Samtidigt uppstår det inom de kritiska rörelserna en frustration över medias förvrängningar av det som 99 procent av demonstranterna skapar, samt en vrede över polisens övergrepp som i stridens hetta drabbar fredliga demonstranter på grund av polisens okunskap om hur rörelserna fungerar. Detta leder i sin tur till en legitimering av de autonomas våldsförsvar mot polisen, i varje fall om de juridiska institutionerna inte tar polisens faktiska övergrepp på allvar och när professionella politiker dömer ut rörelsen som helhet. Klyftan mellan rörelsernas och det omgivande samhällets verklighetsuppfattningar ökar. Resultatet blir en allt mer misskrediterad globaliseringskritisk rörelse. Globaliseringskritiken framstår för politiker och allmänhet som destruktiv, naiv eller illvillig och den ekonomiska globaliseringen kan fortsätta att framställa sig själv som frihetens och demokratins försvarare.

Vad bör göras?

Det har uppstått ett tomrum mellan de legala demonstrationernas försiktiga reformkrav (majoritetsdramat) och den brutala verkligheten av nyliberal globalisering. Detta tomrum av radikal kritik och motståndshandling har fyllts av upploppen (David–Goliat-dramat). Problemet är bland annat att de stora organisationer som kan mobilisera tusentals deltagare normalt inte vill ha olagliga aktionsformer även om de är fredliga och fantasifulla. I Seattle var det just alliansen mellan gamla och nya rörelser och mellan lagliga demonstrationer och massiv civil olydnad som skapade den inspirerande myten. Om det finns strategiskt effektiva aktionsformer som samtidigt är fantasifullt färgstarka kan de locka många av de autonoma att delta. Men de autonoma som

ändå vill starta upplopp behöver stoppas. Sämst på att förhindra det svarta blockets agerande är polisen. I de autonomas världsbild är polisen illegitim och redan från början en del av problemet.

I Göteborg fanns unikt nog demonstrationsvakter vid de stora demonstrationerna. Dessa demonstrationer som alla hade polistillstånd genomfördes också helt fredligt. Problemet var att man inte hade fredsbevarare eller egna vakter hela tiden under protestmötets tre dagar, även mellan demonstrationshändelserna. I Seattle och Prag valde man bort egna vakter för att man inte ville ha »rörelsepoliserna«, som en av organisatörerna formulerade det. I Göteborg verkar det mer ha handlat om en grov underskattning av det svarta blockets dagordning.

I USA finns det inom icke-våldsrörelsen sedan medborgarrättsrörelsens dagar erfarenhet av att göra aktioner med tusentals deltagare med hjälp av aktionsriktlinjer, organisering av deltagarna i vängrupper (vilket isolerar provokatörer), icke-våldsträning av aktivister och speciellt ansvariga fredsbevarare/vakter som har metoder och strategier för ingripanden när våld uppstår. Om det blir känt långt före ett toppmöte att det kommer att finnas strikta riktlinjer och vakter som ser till att aktivister inte bryter mot dem så blir det inte lika attraktivt att komma för att starta upplopp. Om man inser att den allra största delen av den autonoma rörelsen består av politiskt medvetna personer kan man förstå att de inte gärna kastar sten på andra aktivister (även om det är »naiva pacifister« eller »reformister«).

Om pensionärer från kyrkan och Röda korset kan mobiliseras och tränas i att sällskapsprata och envist bjuda stensamlade autonoma på kaffe och bullar, samtidigt som en stor grupp aktivister ställer sig på led mellan det svarta blocket och polisen innan de har börjat kasta sten – då tror i varje fall jag att de autonoma som är upploppsorienterade söker sig andra jaktmarker.

Det handlar om att ta initiativet och att erbjuda ett alternativ i form av massiv civil olydnad. Att utesluta David–Goliat-dramat men inte de människor som finns i den autonoma rörelsen. De som var på gatan i Göteborg vet att det flera gånger pågick en initiativkamp i spända ögonblick med en folkmassa utan handlingsriktning. I dessa lägen var en kastad sten en signal. På samma sätt kan kreativa idéer om punktaktioner av icke-våldsmotstånd bli det som ger en handlingsriktning i ett frustrerat läge. Det är ju inte så svårt att i förberedande möten räkna ut ett antal troliga

scenarier. Har man då en rad alternativa taktiker att ta till kan initiativet vinnas för en fredlig konfrontation.

Mitt förslag för en framtida symbolisk konfrontation är tveklöst en kombination mellan majoritetsdramat och karnevals-dramat. Men samtidigt vill jag instämma i den autonoma rörelsens grundläggande idé: det är naivt att tro att enbart goda argument skulle kunna rubba systemet. Det är en liberal myt att argument och åsikter i sig räcker för att förändra världsordningen. De som tjänar på det rådande systemets orättfärdiga ordning omvänds inte av en öppen diskussion. Arbetarrörelsens genialitet var kombinationen av effektivt motstånd mot elitens intressen (strejk) och av förhandlingsvilja. Den globaliseringskritiska rörelsen behöver en motsvarighet till strejken för att förhandlingar skall kunna bli meningsfulla. En möjlighet är massiv civil olydnad, en annan är organiserade konsumentaktioner. Den globala eliten behöver tvingas till förändring, men inte med våld utan med ett motstånd av icke-våld och brett förankrad demokratisk dialog.

Den globaliseringskritiska rörelsen lever med ett antal svårlösta dilemman som trots allt måste hanteras. Frågan om gränsdragningar för vilka metoder som bör ingå i de symboliska konfrontationerna är bara en av dem.

En annan handlar om de maktrelationer som finns inom rörelsenätverken, mellan dem som har tillgång till globala resurser och dem som inte har det. Det är framförallt en maktproblematik mellan rörelser i nord och syd, men även en fråga om de resursstarka lobbyorganisationerna i syd som har kanaler in till regimerna, vilket inte gräsrotsrörelser av marginaliserade har.

Ytterligare ett dilemma är hur man skall skapa en rörelsedemokratisk representation. Vilka skall bli rörelsens språkrör? Sex miljarder människor kan inte förhandla med regimerna. Dagens situation, när ett antal globalt etablerade rörelseintellektuella (som Naomi Klein) av media utses till inofficiella representanter, är inte acceptabel.

Dessutom måste rörelsen enas om något slags alternativ globalpolitisk dagordning. Annars har man inget att fokusera på i konfrontationer eller i förhandlingar. Det årliga World Social Forum

som år 2002 samlade 60 000 deltagare från tusentals organisationer syftar just till en sådan diskussion.

Till sist måste rörelsen även hantera den fundamentalistiska/fascistiska reaktionen mot globaliseringen. Den är den ena av två fiender, som rörelseorganisatörer i Indien uttrycker det, den andra är den oreglerade ekonomiska globaliseringen. Trots sina yttre olikheter uttrycker dessa samma förakt för människans okränkbarhet och demokratins livsform, som är den globaliseringskritiska rörelsens ideal.

Fotnot: Jag har som alla andra hämtat inspiration från andra författares begrepp och analyser. För denna text vill jag nämna ”politisk minimalism” (Håkan Thörn), ”bisvärm” (Abby Peterson) samt ”jazz-modellen” och interaktionen mellan polis, media och det svarta blocket (Jörgen Johansen).